

Dignitat sota les bombes

XAVIER DILLA

Barcelona 1938:
La veu de les sirenes

Cèsar August Jordana
Edicions de 1984
120 pàgines. 14 euros

Es pot fer broma quan cauen bombes damunt la ciutat? El primer article del recull *Barcelona 1938: La veu de les sirenes* (*La plataforma atapeïda*), publicat, com la resta, al setmanari *Meridià* pocs mesos abans que els feixistes entressin a Barcelona, fa recordar l'humor de Francesc Trabal: despulla la realitat i la mostra en la seva dolorosa absurditat amb un somriure intel·ligent. Cèsar August Jordana (Barcelona, 1893-Santiago de Xile, 1958) hi descriu l'aglomeració de la gent, escanyolida per les privacions de la guerra, a la plataforma del tramvia, en una reflexió sarcàstica i eficaç sobre el drama que es vivia. Sí, davant l'horror bèl·lic, la consigna no és l'única ni la millor resposta.

El segon article, que dona el títol al recull, comença: "Sento la veu de les sirenes...", i tot seguit salta a les sirenes mitològiques de l'*Odissea* homèrica. Frivolitat? Doncs no. La clau d'aquests primers articles (quatre, sota la rúbrica *Simplex esplais*) es troba alguns paràgrafs després: "La sensació de proximitat de la mort augmenta la intensitat de la vida. Podem viure més en cinc minuts de bombardeig —si no us cau cap xufra, és clar— que en cinc dies de cuejar en una rereguarda tranquil·la". **I n t e n s i t a t** intel·lectual per mostrar la vida ciutadana sota les bombes, no pas amb eines de pe-

riodista, sinó de novel·lista. Hi ha, sí, una inflexió a partir de l'article cinquè. Després de dos mesos d'interrupció, la secció s'anomena *Monòlegs interiors*. Títol literàriament militant, d'acord amb la poètica de Jordana, traductor de *Mrs Dalloway*, de Woolf, i vindicador de l'*Ulisses* de Joyce, novel·les clau per entendre aquesta tècnica narrativa moderna. L'editor, Maria Campillo, veu en la seva aplicació periodística una innovació. D'acord. Però hi ha més canvis. Algué del PSUC, que controlava *Meridià*, va picar la cresta a Jordana pel to dels *esplais*? O és que, veient que la guerra es perdia, es va abocar més a la realitat? Al primer *monòleg*, sobre les lleves de soldats tan joves, llegim: "Passen soldats. Passen les banderes, i els punys closos saluden". I també: "I jo i l'altre què hem de fer? Obeir, aquesta és la consigna". Els articles *aterren*: la tebior covarda de les democràcies davant Hitler i Mussolini, l'Església aliada del feixisme, l'elogi dels soldats del front...

Però no es perd tot en aquest tomb. *El bar*, últim article, del 31 de desembre de 1938, és de fet un *esplai* amb l'efusió verbal del *monòleg interior*. Jordana manté la independència: a *Els qui tenen raó* defensa la raó del poble davant "la massa maquinizada", manipulada pels acrobates polítics que salten "de les anelles del casinet al trapezi del sindicat i la barra fixa del partit". I en un dels *monòlegs* més torrencials (*Al cinema*), veritable flux de consciència per l'estil del de Molly Bloom a l'*Ulisses*, trobem una clara reticència: "Senyors, ai, camarades, anem a tancar". Jordana, com Eugeni Xammar i altres autors republicans, sap quin és el seu bàndol, tot i que no combrega amb tot: "El blanc, negre, i el negre, blanc. No hi passo. Els colors són ben clars aquest cop, encara que hi vulguis posar el roig" (*Fantasmes*). Fermesa cívica, sumada a l'artística, testimoni d'una ciutat bombardejada, a punt d'encetar un període negríssim, i esplèndid exemple de literatura periodística.

Edificis destruïts pels bombardejos sobre Barcelona l'any 1938. / ARXIU HISTÒRIC DE LA CIUTAT

ELS VOSTRES CLÀSSICS

Bolonya i les "minories"

JORDI LLOVET

A rran la desocupació, per part dels Mossos d'Esquadra, d'un estol d'estudiants que pretenien tancar-se, la setmana passada, en unes dependències de la Universitat Pompeu Fabra, van oir-se veus de diverses autoritats de l'estament universitari i "secular" de la ciutat en el sentit que aquells estudiants només representaven una minoria, i que, com a tal, no podia atorgar-se'ls una veu que no ostentaven ni en la mesura que eren molt pocs, ni en la mesura que no eren estudiants que vagin passar per unes eleccions oficials al claustre de les facultats i en el govern de la universitat.

Quant a aquesta qüestió, hi ha una sèrie de reflexions que han de ser comentades. El fet que dues colles de trenta o quaranta estudiants —els qui ocupen l'edifici de la UB, i, en l'altre cas, els qui volien tancar-se a les dependències de la UPF— puguin ser considerades una minoria no exclou que, justament aquestes minories, estiguin posseïdes d'un grau de preocupació i d'una clarividència que, en general, s'ha demostrat que eren molt dignes de respecte. Quan determinades autoritats acadèmiques i ministerials van fer servir aquest argument oblidaven que els estudiants considerats legítimament "representatius" són estudiants elegits per un percentatge de la classe discent que oscil·la entre el 3 i el 5% de tota la massa d'estudiants de les universitats espanyoles, les catalanes també. Aquests estudiants són, per dret estatutari, els representants de la classe estudiantil, però el seu poder de convocatòria és tan petit, que, automàticament, passen a ser tan representatius de la massa estudiantil com els 30 o 40 nois i noies que a diverses universitats de Catalunya i de tota Espanya duen a terme campanyes potser aparatoses, però intel·lectualment molt ben fonamentades per aturar, ni que sigui amb una moratòria, el ja tan conegut Pla de Bolonya d'equiparació dels títols universitaris de la Unió Europea.

La democràcia és, com deia Winston Churchill, un sistema imperfecte de govern, però és també, sens dubte, millor que qualsevol altre. Ara bé: els ideals fundacionals de les democràcies occidentals —començant per la dels Estats Units (1776) i continuant pels de la Revolució Francesa (1789)— poden ser perfectament posats en dubte en països en què o bé l'abstenció dels votants assoleix índexs d'alarma, com és el cas d'Espanya en la major part de les últimes cites electorals, o bé en què

l'ascens als càrrecs representatius no es fa —i això passa ja fa temps— d'acord amb una opinió enraonada, sinó d'acord amb el moviment i les estratègies plutocràtiques de les forces polítiques amb més projecció, major

capacitat de propaganda i més elevats ingressos econòmics per destinar a la campanya electoral. Els qui no volen jugar aquest joc són considerats, massa a la valenta, "sospitosos habituals", "àcrates" i "desmenjats". Vet aquí un problema molt gran de les democràcies occidentals dels nostres dies, només relativament neutralitzat en convocatòries amb un índex de població votant exigü: per exemple, a les eleccions municipals a llocs amb no més de tres o quatre mil habitants, en què tothom coneix. En llocs de gran aglomeració de població, com és el cas de l'àrea metropolitana de Barcelona, i en institucions gegantines (dins els paràmetres corresponents), com ara una gran universitat, no es pot dir de cap de les maneres que els únics representants de l'opinió general siguin els càrrecs elegits a les urnes, perquè un 3 o un 5% de votants és, per llei de proporció, escassament representatiu, encara que sigui legítim. D'altra banda, tampoc no es pot dir que uns estudiants tancats en una universitat pública, com en el cas de la UB, siguin representants de no res i de ningú, i menys encara quan una delegació d'aquests mateixos estudiants, com els que van reunir-se amb el rector de la UB el passat 12 de febrer, presenten davant les autoritats arguments de molt de pes, molt reflexius, i quan, al damunt, escenifiquen davant de molts testimonis —Miquel Caminal, l'ex-rector de la UPF, Josep Ferrer, Manuel Cruz o Paco Fernández Buey, tots ells universitaris de gran prestigi— una capacitat de diàleg amb les esmentades autoritats que despertaria l'enveja de més d'un Parlament dels Estats que configuren la Unió Europea.

Aquestes "minories" no són, comptat i debatut, res més que la conseqüència de les deficiències de les democràcies parlamentàries dels nostres dies. Són, per dir-ho en termes de Shakespeare, "we few, we happy few, we band of brothers" (*Enric V*, IV, 3), posant, com cal, una atenció molt delicada a la paraula "germandat", que és, al capdavant, allò que significava *universitas* a tots els països romanitzats des de la fundació, precisament, de la Universitat de Bolonya al segle XII.

Utilitzar la força per fer callar les raons no sembla precisament una bona tàctica democràtica. Utilitzar, per contra, el diàleg per mirar d'entendre les raons que mouen una colla d'estudiants a persistir en una tancada inevitablement incòmoda i arriscada en tots els sentits és, possiblement, la millor manera de començar a resoldre un problema de grans i mal dissimulades dimensions. Escoltar aquestes "minories" pot resultar, al final, una cosa favorable per resoldre una qüestió que afecta l'enorme "majoria" del nostre estudiantat, que és sovint, lamentablement, una majoria despolititzada, apàtica i somnolent.

"Sempre serà millor

dialogar amb els estudiants

que bastonejar-los"

Qui fa què en quina llengua?

ESTER FRANQUESA BONET

Llengua, nació i diglòssia

Joan-Lluís Marfany

L'Avenç

304 pàgines. 21 euros

Es la llengua que fa la nació o la nació que defineix la llengua? pregunta Joan-Lluís Marfany a *Llengua, nació i diglòssia*, un recull de treballs sobre la història cultural i de les llengües a la Catalunya del canvi de segle. Hi analitza la vella definició de diglòssia (distribució de l'ús de varietats d'una llengua en un grup social) dels americans Ferguson i Fishman, que hi fa encabir les variants de llengües diferents i la relació de l'estàndard amb les varietats dialectals. Entès així, la diglòssia esdevé un sac conceptual per omplir de casuístiques que es van complicant: es parla una llengua i se n'escriu una altra; se'n reserva una a l'escriptura però es canvia si s'escriu com es parla... Marfany distingeix, encertadament, la capacitat de ser bilingüe segons ocasions marcades per raons específiques i individuals de la diglòssia en què les persones usen llengües diferents segons les funcions establertes de manera generalitzada dins la societat. El bilingüe opta per una o altra llen-

gua en virtut dels interlocutors per a tota funció, a diferència del diglòssic, que vincula les llengües a les funcions, al marge dels interlocutors.

L'obra de Marfany, a mode de tesi doctoral un pèl feixuga però rica en dades i contextualitzacions, estudia com s'organitzen el català i castellà a la Catalunya de l'Edat Mitjana fins a finals del XIX, amb més deteniment a l'entorn de l'anarquisme, l'obrerisme i la religió, quan la paraula era catalana i relegada a la vida familiar i era traduïda de seguida que calia haver-la d'escriure. Avui podem triar d'escriure o parlar en català o castellà, una elecció personal que era impossible a la primera meitat del XIX. El català es mantenia per al control social de les classes inferiors i la instrucció religiosa, no com a resistència activa ni fidelitat lingüística, un terme sense sentit en una societat monolingüe com aquella. L'autor reprova els treballs poc documentats fets a partir d'idees preconcebudes que volen demostrar amb fets concrets dels quals no es poden inferir pràctiques lingüístiques col·lectives. Amb un to punyent, Marfany destapa la incoherència de projectar en el passat les actituds i els problemes actuals, la

conceptualització deficient dels usos socials de la llengua que fan alguns sociolingüistes, massa filòlegs i no prou historiadors, com Jordi Ginebra, que especula, diu, damunt bases documentals gairebé inexistents. Els acusa d'anacronisme quan defensen que en la Decadència el procés de castellanització de les classes superiors catalanes era promogut i imposat externament. Sorgia, per Marfany, de dins la societat la necessitat de saber castellà i responia a convencions socials acceptades per tothom. Els qui tenien el poder autòcton o hi aspiraven volien aprendre'l i foren seguits per la burgesia industrial i comercial que s'anava formant i també després pels pagesos i comercials, fins que la burgesia liberal no en va fer qüestió ideològica i política.

L'obra acaba amb un capítol, una mica deslligat dels anteriors, que desvela al lector la veritat de la literatura en temps de la Renaixença, massa sovint falsejada, per oferir-n'hi una de més realista i no tan complaent. L'emergència dels estats va entorpir el camí de moltes llengües, que no són, però i per sort, entitats enllestides sinó que viuen al compàs de la història i, com ell diu, no necessàriament en sincronia.